

۲.۹۷۸۹۱

الدر المنثور

قوام السلطنه در آينه سياست

مؤلف :

سيدفاضل الدين ميرى

سرشناسه	:	میری، سیدفاضل‌الدین، ۱۳۵۰-
عنوان و نام پدیدآور	:	قوام‌السلطنه در آئینه سیاست / سیدفاضل‌الدین میری.
مشخصات نشر	:	تهران: راه دکتري: گروه آموزشی مدرس، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهري	:	۳۳۹ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۲۴۱-۳۳۴-۷
وضعیت فهرست نویسی	:	فیپا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۳۳۲-۳۳۹.
موضوع	:	قوام السلطنه، احمد، ۱۲۵۲ - ۱۳۳۴.
موضوع	:	ایران -- تاریخ -- پهلوی، ۱۳۰۴ - ۱۳۵۷
موضوع	:	History -- Pahlavi -- Iran ۱۹۲۵ - ۱۹۷۸
موضوع	:	ایران -- تاریخ -- پهلوی، ۱۳۰۴ - ۱۳۵۷ -- سیاست و حکومت
موضوع	:	History -- Pahlavi -- Iran ۱۹۲۵ - ۱۹۷۸ -- Politics and government
رده بندی سگره	:	۱۴۷۶DSR
رده بندی دی‌جی	:	۰۸۲۴۰۹۲/۹۵۵
شماره کتابشناسی	:	۵۹۲۳۴۲۷

سروش

www.sanjeshtodanesh.com
sanjeshtodanesh@iran.ir

عنوان: قوام‌السلطنه در آئینه سیاست

مولف: سیدفاضل‌الدین میری

ناشر: انتشارات سنجش و دانش

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۸

تیراژ: ۵۰ نسخه

«کلیه حقوق برای مؤلف محفوظ است»

بهاء: ۴۰۰۰۰۰ ریال

مرکز پخش: تهران، خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، پلاک ۱۲۶

تلفن تماس: ۰۲۱-۶۱۲۶

۱	مقدمه	۱
۲	پیشینه	۲
۴	فصل اول	۴
۴	پیشینه قوام السلطنه و چگونگی رشد وی در دستگاه اداری قاجاریه	۴
۵	اجداد قوام السلطنه	۵
۵	محمد تقی قوام الدوله آشتیانی (جد قوام)	۵
۶	میرزا محمد خان قوام الدوله آشتیانی	۶
۷	میرزا ابراهیم خان محمد السلطنه	۷
۷	تولد و بلوغ	۷
۱۱	رسیدن قوام به دبیری ریاستل عین الدوله	۱۱
۱۱	رییس دفتر اختصاصی شاه و دریافت لقب تازه	۱۱
۱۳	تصدی معاونت وزارت داخله در کابینه سپهبدان کابنی	۱۳
۱۵	قوام السلطنه و خلع سلاح مجاهدین و وسعه پارلمان	۱۵
۱۹	تشکیل کابینه صمصام السلطنه و تصدی قوام معاونت دوله	۱۹
۲۱	قوام السلطنه و تشکیل ژاندارمری	۲۱
۲۴	وزارت مالیه قوام در کابینه علاء السلطنه	۲۴
۲۶	والیگری ایالت خراسان	۲۶
۲۶	تصدی والیگری خراسان	۲۶
۲۷	تأسیس ژاندارمری و نظمیه در خراسان	۲۷
۲۸	تاکتیک قوام السلطنه برای جذب تسلیحات از انگلستان	۲۸
۲۸	سرکوب یایان	۲۸
۳۰	ایستادگی وثوق الدوله در برابر عزل قوام	۳۰
۳۱	موفقیت قوام السلطنه در اداره املاک اجازه ای از آستان قدس رضوی	۳۱
۳۲	کلنل محمد تقی خان پسیان در خراسان	۳۲
۳۴	کودتای سوم اسفند در زمان والیگری قوام در خراسان	۳۴
۳۸	دست گیری قوام السلطنه والی خراسان	۳۸
۴۲	فصل دوم	۴۲
۴۲	دوره اول نخست وزیری قوام السلطنه	۴۲

۴۳	چگونگی روی کار آمدن قوام السلطنه و اقدامات داخلی وی
۴۳	چگونگی رسیدن قوام السلطنه به ریاست وزرائی
۴۴	تعهدی که احمد شاه از قوام السلطنه گرفت
۴۵	معرفی هیئت وزرا
۴۶	استخلاص محبوسین
۴۹	مقدمات افتتاح دوره چهارم تقنینیه
۵۱	جناح بندی های مجلس چهارم
۵۳	نقش مدرس در حمایت از قوام السلطنه
۵۴	سرکوب جنبش های داخلی
۵۴	سرکوب - بشر جنگل
۵۷	کلنل و قوا
۵۹	تلگراف رییس دولت (قوام السلطنه)
۶۱	انعکاس خبر قتل کلنل در مطبوعات
۶۲	برنده واقعی سرکوب کلنل
۶۳	فصل سوم : بخش اول
۶۴	روابط خارجی در دوره اول نخست وزیر، قوام
۶۴	روابط ایران و شوروی در دوره قوام
۶۶	واگذاری امتیاز نفت شمال
۷۰	اعتراض دولت شوروی به واگذاری امتیاز نفت
۷۲	واکنش ایران در برابر اعتراض شوروی
۷۳	اقدامات سردار سپه در کابینه قوام
۷۳	توطئه قتل قوام السلطنه و سردار سپه
۷۵	ابلاغیه حکومت نظامی
۷۶	ترمیم کابینه قوام
۷۷	چگونگی انحلال ژاندارمری
۷۹	تشکیل ارتش ملی و انحلال ژاندارمری
۸۰	اقدامات سردار سپه برای متحد الشکل کردن لباس ژاندارم و قزاق
۸۲	شورش لاهوتی در تبریز
۸۶	مسائل مالی در دولت قوام السلطنه
۸۶	وضع مالی کابینه
۸۹	اختیارات وزیر مالیه

۹۲	بودجه مملکتی و جنجال سلیمان محسن و مصدق
۹۴	مبارزه با فساد در کابینه قوام
۹۶	اعتصاب معلمان مدارس
۹۶	استعفاء قوام
۹۶	استعفاء قوام السلطنه
۹۹	فصل سوم: بخش دوم
۱۰۰	قوام السلطنه از دوره دوم ریاست وزرایی تا انزوا در دور پهلوی اول
۱۰۰	اوضاع ایران مابین دو دوره ریاست وزرای قوام
۱۰۰	مشیرالدوله سومین نخست وزیر پس از کودتا
۱۰۱	تثبیت وضع سردار سپه و ستگرد کودتا
۱۰۳	اعتراض شوروی به ایران
۱۰۳	کابینه مشیرالدوله
۱۰۵	تحصن آزادیخواهان در مجلس در برابر سردار سپه
۱۰۷	استعفاء مشیرالدوله
۱۱۰	قوام در دور دوم ریاست وزرایی
۱۱۰	نحوه رسیدن قوام السلطنه به ریاست وزرائی
۱۱۱	وزرایی کابینه قوام
۱۱۳	قوام در مطبوعات
۱۱۵	استخدام دکتر میلسپو و مستشاران مالی از آمریکا در دولت قوام
۱۲۳	اعزام محصلین نظامی به اروپا
۱۲۴	شکست اسماعیل آقا سیمیتقو
۱۲۷	اقدامات قوام در برابرزیدادی خواهی های سردار سپه
۱۲۷	نطق معتمد التجار بر علیه وزیر جنگ
۱۲۹	واکنش مجلس در برابر زیدادی خواهی وزیر جنگ
۱۳۰	نطق مدرس بر علیه وزیر جنگ
۱۳۲	واکنش سردار سپه در برابر مجلس واستعفاء او
۱۳۷	به اطاعت در آودرن جنوب ایران توسط سردار سپه
۱۴۵	روند سقوط کابینه دوم قوام السلطنه
۱۴۵	ورود سلطان احمد شاه به پایتخت و آغاز توطئه برای سقوط دولت قوام
۱۴۷	سقوط دولت قوام السلطنه
۱۴۸	بررسی نقش قوام به عنوان نماینده مجلس دوره چهارم و پنجم در تحولات سیاسی آن دوره

۱۴۸	قوام السلطنه و نمایندگی مجلس چهارم
۱۵۲	استیضاح دولت مستوفی
۱۵۵	انتخابات دوره پنجم و نمایندگی قوام السلطنه
۱۵۶	روند به انزوای سیاسی گشاندن قوام توسط سردار سپه
۱۵۶	اتهامی که به قوام السلطنه زده شد
۱۵۸	توقیف قوام السلطنه
۱۶۰	علل رضا خان از توطئه بر علیه قوام السلطنه
۱۶۲	انزوای سیاسی قوام در عهد رضا شاه پهلوی
۱۶۵	فصل چهارم
۱۶۵	تکاپوی سیاسی قوام از شهریور
۱۶۵	۱۳۲۰، ۲۴، من ۱۳۲۱
۱۶۶	اوضاع ایران ۱ شهریور ۱۳۲۰، جری شمسی
۱۶۶	از تکاپوی قدرت تا صدور
۱۶۶	اوضاع ایران در شهریور ۲۰ شهریور شمسی
۱۶۷	پیمان اتحادیه سه جانبه انگلستان و ورو و ایران
۱۶۸	موضع دولت ایران در قبال پیمان اتحاد سه گانه
۱۶۹	اوضاع سیاسی و اجتماعی ایران
۱۷۱	اوضاع اقتصادی ایران بعد از سقوط رضا شاه
۱۷۴	مسائل امنیتی
۱۷۵	نقش مجلس شورای ملی در این دوره
۱۷۶	از تکاپوی قدرت تا صدارت
۱۷۶	قوام السلطنه و نقش وی در سقوط دولت فروغی
۱۷۸	ورود علنی قوام السلطنه به صحنه سیاسی بعد از شهریور ۱۳۲۰
۱۸۰	عوامل زمینه ساز نخست وزیری قوام در مرداد ماه ۱۳۳۱
۱۸۲	رسیدن قوام السلطنه به نخست وزیری
۱۸۴	مشکلات قوام السلطنه در اداره مملکت
۱۸۸	تشکیل جلسه مجلس شورای ملی در ۲۸ آبان
۱۸۹	واقعه ۱۷ آذر
۱۹۳	محدودیت مطبوعاتی بعد از ۱۷ آذر
۱۹۵	ترمیم کابینه
۱۹۷	استعفاء قوام السلطنه در نتیجه عدم تشکیل کابینه

۲۰۰	فصل پنجم.....
۲۰۰	ازبهران آذربایجان تاقیام ۳۰ تیر ۱۳۳۱.....
۲۰۱	پیشینه معضلات دولت دوم قوام السلطنه.....
۲۰۱	مسئله تخلیه ایران از نیرو های بیگانه.....
۲۰۶	تشکیل فرقه دموکرات آذربایجان.....
۲۱۰	پیشنهاد تشکیل کمیسیون سه جانبه.....
۲۱۲	روند رسیدن مجدد قدرت.....
۲۱۲	فراهم شدن زمینه نخست وزیری.....
۲۱۷	سخنان قوام السلطنه بعد از معرفی کابینه به مجلس شورای ملی.....
۲۱۸	تلاش مصدق برای درگیری از فترت مجلس.....
۲۱۹	تکاپوی دولت برای احاطه تمامیت ارضی.....
۲۱۹	شکایت ایران از شوروی به سازمان ملل متحد.....
۲۲۱	مذاکرات ایران و شوروی.....
۲۲۷	واکنش آمریکا و انگلیس به روند مذاکرات ایران و شوروی.....
۲۳۴	موافقت نامه قوام سچکیف قوام و سادسینو فر.....
۲۴۱	نقش اولتیماتوم ترومن در تخلیه ایران.....
۲۴۴	نقش سازمان ملل در تخلیه قوای شوروی از ایران.....
۲۴۷	سیاست حکومت در قبال غائله آذربایجان.....
۲۴۷	پیشنهاد دولت به فرقه دموکرات قبل از مذاکرات تهران.....
۲۴۹	فراهم شدن زمینه برای پرداختن به آذربایجان توسط قوام.....
۲۵۲	مذاکرات با سران فرقه دموکرات در تهران.....
۲۵۴	مذاکرات قوام و پیشه وری.....
۲۵۷	واکنش مطبوعات در قبال مذاکرات.....
۲۵۹	موارد مذاکره بین فرقه آذربایجان و دولت طرفین و نتایج آن.....
۲۶۱	سیاست انگلیس در قبال رویه قوام در برابر فرقه دموکرات.....
۲۶۴	عزیمت هیئت سیاسی و نظامی به آذربایجان.....
۲۷۱	سیاست های مرحله نخست وزیر برای ختم بحران آذربایجان.....
۲۷۱	حزب دموکرات ایران.....
۲۷۱	انگیزه قوام از تشکیل حزب دموکرات ایران.....
۲۷۲	اقدامات قوام برای تاسیس حزب دموکرات ایران.....
۲۸۲	سیاست قوام در نحوه نگارش مرام نامه حزب.....

۲۸۴	رشد سریع حزب دموکرات ایران
۲۸۶	اعتصاب کارگران صنعت نفت
۲۸۷	استخدام وزرایی توده ای در کابینه قوام
۲۹۳	غائله جنوب و گردش سیاسی قوام به راست
۲۹۳	چگونگی شکل گیری غائله جنوب
۲۹۸	دلایل دیگر فروپاشی اتحاد قوام با حزب توده
۳۰۱	اخراج وزرای توده ای
۳۰۲	ختم غائله آذربایجان
۳۱۲	اقدامات دولت بعداز سرکوب فرقه دموکرات
۳۱۲	برگزاری انتخابات مجلس پانزدهم
۳۱۷	رد قرار دادن قوام - سادچیکف توسط مجلس پانزدهم
۳۲۰	جناح های درگیر در محوطه توان
۳۲۴	آخرین بازی در صحنه سیاست
۳۲۴	قیام ۳۰ تیر
۳۳۱	منابع و مأخذ

تاریخ معاصر ایران در عصر قاجار و پهلوی شاهد حوادث مهمی بود که هر یک از آنها متاثر عواملی بود که با پیوسته و گاه مشترک بود از هنگامه عصر ناصری که اصلاحات در ایران جدی گشت اولین تلاش هارا در این زمینه امیرکبیر نمود و تا عصر سپهسالار که زیر بنای نظام اداری جدید گزاریده شد. نسلی جدید در طبقه اشراف پا به صحنه ظهور گذارد که از طرفی بواسطه بهره مندی از تحصیلات عالیه ای در مدارس دارالفنون و غربی دیده بودند دارای تفکر اصلاحی بودند و از طرفی بواسطه پیوندی که با هرم قدرت داشتند توانستند در دستگاه دیوانی جدید مشاغل مهمی را بدست آورند از جمله این افراد می توان به مشیرالدوله، فروغی، قوام السلطنه و بردارش وثوق الدوله اشاره نمود. از میان بازیگران عصر قاجار قوام السلطنه به واسطه ویژگی خاص در مهارت در سیاست داشت توانست در عصر قاجار و پهلوی دوم بازی گردان حواث مهمی شود. ثلابت و اقتدار در به گونه ای در اذهان جامعه قاجار رسوخ نموده بود که وی را به عنوان مرد روزهای سخت می شناختند. در نظر شهید مدرس قوام تنها گزینه ای بود که توان مقاومت در برابر زیادی خواهی را داشت. را ندارد. وی در دوره قاجار سیاست خارجی اش متاثر از موازنه منفی بود و تلاش می نمود نوعی برزخ در برابر روسیه و انگلیس ایجاد کند و در این باره مهارت وی از بردارش وثوق الدوله که به عنوان نماینده های انگلیسی شناخته شده بود مهارت بیشتری داشت. در دوره پهلوی دوم که جو سیاسی کشور آشفته بود و هیچ نیروی داخلی توان برقراری توازن را نداشت و کشور وحدت و یکپارچگی خود را از دست داده بود و آذربایجان ادعایی استقلال می نمود، قوام توانست با مهارتی خاص در مذاکرات با سران شوروی مسئله را حل کند. اما وی در مسئله ملی شدن نفت و حادثه قیام سی و سه شهریور تا حدی نام کشت شاید بتوان گفت زمانه سیاست ورزی رجلی چون قوام به سر آمده بود و مردم به دنبال قهرمان های ملی خود می رفتند. به واسطه ظرافاتی خاص که در روابط خارجی قوام السلطنه است نگارنده را بر آن داشت تا پژوهش خود را بررسی تاثیر سیاست خارجی قوام الطنه به رفع بحران نفت شمال و تشکیل جمهوری آذربایجان قرار دهد.

پیشنه

در باره قوام السلطنه کتب بسیاری نگارش شده لیک کمتر به سیاست خارجی قوام السلطنه پرداخته شده است. از این میان می توان به قوام السلطنه باقر عاقلی، انتشارات جاویدان، اشاره نمود این کتاب شرح زندگانی پر فراز و نشیب ((میرزا احمد خان قوام السلطنه))، سیاستمدار دوره قاجار و پهلوی است. کتاب از سه بخش تشکیل شده است. نویسنده در بخش نخست قوام السلطنه را با این مختصات معرفی می کند: ۱- قوام السلطنه قبل از مشروطیت، ۲- قوام السلطنه بعد از مشروطیت، ۳- قوام السلطنه فرمانروای کل خراسان و سیستان، ۴- برکناری محمد صیاءالدین و رئیس الوزرائی قوام السلطنه، ۵- رئیس الوزرائی دوم قوام السلطنه. بخش دوم به بررسی حیات سیاسی قوام السلطنه در دوره پهلوی اختصاص دارد که در سه فصل فراهم آمده است: ۱- رام السلطنه وارد میدان شد، ۲- نخست وزیری چهارم قوام السلطنه، ۳- پنجمین نخست وزیر رام السلطنه. در بخش سوم تعلیقات و اسناد آمده است. کتاب با عکس هایی از قوام السلطنه و گروهی از رجال هم عصرش، به انضمام فهرست اعلام به پایان می رسد. این کتاب برای درک بهتر زندگی قوام السلطنه مطلوب است. ایران و جنگ سرد: بحران آذربایجان (۱۳۲۴ - ۱۳۲۵) / لوئیس فاوست؛ ترجمه کاوه بیات [برای] دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی این کتاب به محور اختصاصی به جنگ صدر بحران آذر بیجان نگاه دولتهای بزرگ چون آمریکا و شوروی می پردازد. سیاست خارجی قوام را تشریح می کند. ورود این پژوهش در مورد بحران آذر بیجان بهره فراوان برده شده است. اثر: فضل الله، منوچهری، ایران و جدال نفت و نقش قوام، نشر آبی، که در بحران آذر بیجان بحث می کند. کتاب حاضر شرحی است بر برهه ای از تاریخ معاصر ایران که طی آن این موضوعات به تصویر کشیده شده است: اوضاع ایران پس از جنگ جهانی دوم، توافقات دولت های آمریکا و انگلیس بر سر منافع و عواید ناشی از نفت ایران پس از جنگ، تخلیه ایران از نیروهای متفقین، خودداری شوروی از تخلیه ایران، غائله آذربایجان و تکانهای حزب دموکرات آذربایجان، نقش شوروی در این رویدادها و درخواست های این کشور برای کسب منافع از نفت ایران، انتخاب قوام السلطنه به نخست وزیری، تلاش های او برای حل اوضاع بحرانی کشور، مسافرت قوام به

مسکو، رفع غائله آذربایجان و حوادث کوچک و بزرگ این دوران. و در این مجموعه در باره مسئله نفت شمال و بحران آذر بایجان بحره فروان فروان شده است.

پژوهش موجود شامل: یک مقدمه، فصل ۱-پیشینه قوام السلطنه و چگونگی رشد وی در دستگاه اداری قاجاریه، فصل ۲- دوره اول نخست وزیری قوام، فصل ۳- روابط خارجی در دوره اول نخست وزیری قوام، ۴- قوام السلطنه در زوال قاجار عصر رضا شاه، فصل ۵- تکاپوی سیاسی قوام و نقش او در بحران آذربایجان.

روش: روش در این مجموعه بر اساس گردآوری، استخراج و گزینش مطالب از میان مطالب متعدد با استفاده از روش اسنادی و فیش برداری از کلیه منابع و مآخذ تاریخ و سیاست بوده است. البته در بدو این مجموعه از مجلات، مقالات، و منابع و مآخذی که در حوزه تاریخ معاصر و روابط بین الملل استفاده شده است.

با توجه به وفور اسناد و مدارک در دوره قوام تناقضات بسیاری برای پژوهشگر در مورد قضاوت پیش می آید